

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Лєволицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

1. **Який переважно Ваш стиль життя?**
    - а) Переважно «сидяча» діяльність; (3)
    - б) Періодичні фізичні навантаження; (2)
    - в) Постійні фізичні навантаження. (1)
  2. **Який Ваш стиль пересування містом?**
    - а) Переважно у транспорті; (3)
    - б) Поєднують транспорт і піші переходи; (2)
    - в) Всюди, де можливо, ходжу пішки. (1)
  3. **Який Ваш стиль проведення вихідних?**
    - а) Читання, перегляд телепередач, перегляд інтернет-сайтів і т.п. малорухливі види діяльності; (4)
    - б) Виконання навчальних / робочих завдань (за комп'ютером, у бібліотеці і т.п.); (4)
    - в) Прибирання, дрібний ремонт або конструювання, приготування їжі, рукоділля; (3)
    - г) Обхід магазинів, відвідування друзів / родичів, прогулянки, походи до бані / сауни, культпоходи; (2)
    - д) Заняття спортивною або туристичною діяльністю – біг, відвідування спортзалів, басейну, прогулянки на велосипеді, сезонні види спорту, рибалка, охота, поїздки на дачу, на природу і т. п. (1)
  4. **Чи займається Ви спортивно-туристичною діяльністю або танцювальною активністю у буденні дні?**
    - а) Ні; (4) б) Іноді; (3) в) Часто; (2) г) Регулярно. (1)
  5. **Чи танцюєте Ви на вечірках, в клубах або інших місцях для розваг, де це доречно?**
    - а) Ніколи; (4) б) Дуже рідко; (3) в) Достатньо часто; (2) г) Завжди. (1)
  6. **Як Ви проводите більшу частину часу під час відпусток / канікул?**
    - а) В спокійному режимі – відсипання, загоряння на пляжі, читання, перегляд відеопродукції і т. п.; (4)
    - б) Виконання навчальних / робочих завдань (за комп'ютером, у бібліотеці і т. п.); (4)
    - в) Поїздки до родичів і друзів, екскурсії, походи по магазинам, культпоходи; (3)
    - г) Ремонт, перестановки (меблів, речей та ін.), будівництво, фізично-активні підробітки і т. п.; (2)
    - д) Заняття спортивною або туристичною діяльністю – відвідування спортзалів, басейну, прогулянки на велосипеді, сезонні види спорту та відпочинку, рибалка, полювання, поїздки на дачу, на природу і т. п. (1)
  7. **Як Ви відновлюєте свою фізичну форму після хвороби або травми?**
    - а) Намагаюся максимально «берегти себе» та запобігати будь-якої фізичної активності; (3)
    - б) Поступово починаю повертати свій попередній рівень активності; (2)
    - в) Шукаю та використовую способи компенсувати та навестати упушену за час хвороби фізичну активність (втрачену фізичну форму) з підвищеною інтенсивністю та ефективністю. (1)
  8. **Наскільки у Вас знижується фізична активність під час свят, зустрічей з друзями / родичами, перенавантажень у навчанні / роботі?**
    - а) Повністю переривається; (4) б) Сильно знижується; (3)
    - в) Небагато знижується; (2) г) Повністю зберігається. (1)
  9. **Для реалізації фізичної активності (тренувань, походів і т.п.) Вам необхідно і достатньо:**
    - а) Власного рішення та бажання; (1) б) Запрошення друзів; (2)
    - в) Примусу або стимулювання з боку родичів / викладачів / тренерів. (3)
- Обробка результатів:** біля варіантів відповідей на питання методики розміщений ключ – бали, які нараховуються за кожну відповідь. Результатом тесту є сума набраних балів за обраними відповідями. Бали ключа не повинні показуватися респондентам, тобто методика пред'являється без вказаних балів.

Lutsenko O.L., Gabelkova O.Ye. THE DESIGN OF LOW PHYSICAL ACTIVITY TENDENCY METHOD: PROCEDURE AND RESULTS

The article is devoted to highlighting the procedure and results of design of Low Physical Activity Tendency Method. The sample of the study was 286 persons - students of full-time and part-time departments of different faculties of V.N. Karazin Kharkiv National University at the age from 17 to 43 years, of which 163 women and 123 men. This psychodiagnostic method was developed as a personal questionnaire in the result of the research. It corresponds to the psychometric requirements of validity, reliability, discrimination, was provided by norms for men and women of young age. It was used such psychological tests for validation the new method: "Health Behavior Test" (designed by Office of Disease Prevention of Health Promotion of the Public Health Service, Department of health and Human Services), Scale of Asthenic Conditions (SAC) of L.D. Malkova in T.G. Chertova adaptation, V. Zung Self-Rating Depression Scale in T.N. Balashova adaptation and physiological test of adaptation to physical load of Ruffier-Dickson. It was checked Cronbach's Alfa reliability which is $r_t=0,65$ and test-retest reliability, which is $r_t=0,79$. Test discrimination of Ferguson is $\delta=1,00$. Method consists of 9 items with have 3-5 answer options. Factor analysis was done by Principal Components method for new test. It was extracted one factor of all 9 items with 0,31-0,68 factor loadings, which explained 28% of total variance of the variable.

This new method can be effectively used within the psychology of health, labor psychology, psychological counseling, rehabilitation, psychosomatics.

Key words: physical activity, hypodynamia, psychology of health, psychodiagnostics, validity, reliability, discrimination

УДК 159.922.86-056.49

Г.О. ЛУЦИК

ЧИННИКИ СХИЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття присвячена аналізу проблеми девіантної поведінки, що має місце у підлітковому середовищі. В ній висвітлено авторський підхід до розуміння сутності девіантної поведінки; охарактеризовано сукупність чинників, які зумовлюють виникнення девіантної поведінки у підлітковому віці; здійснено спробу їх класифікації. Доведено, що схильність до девіантної поведінки у підлітковому віці спричинена сукупністю зовнішніх та внутрішніх факторів. Встановлено взаємозв'язок між виокремленими чинниками. Зроблені

Випуск 8, 2017. Збірник наукових праць РДГУ

узагальнення та отримані висновки сприяють розширенню уявлень про сутність девіантної поведінки та її причини, що дає змогу для пошуку й систематизації ефективних превентивних заходів, які уможливають нівелювання впливу виявлених детермінант.

Ключові слова: поведінка, девіація, девіантна поведінка, відхилення у поведінці, підлітки, схильність до девіантної поведінки, девіантна поведінка у підлітковому віці, виникнення девіантної поведінки, чинники девіантної поведінки.

Стаття посвячена аналізу проблеми девіантного поведіння, що має місце в підлітковій середі. В ній отражен авторский подход к пониманию сущности девіантного поведіння; охарактеризована совокупность факторов, которые обуславливают возникновение девіантного поведіння в підлітковому віці; предпринята попытка их классификации. Доказано, что склонность к девіантному поведінню в підлітковому віці вызвана совокупностью внешних и внутренних факторов. Установлена взаимосвязь между выделенными факторами. Сделанные обобщения и выводы способствуют расширению представлений о сущности девіантного поведіння и его причин, что дает возможность для поиска и систематизации эффективных превентивных мер, которые делают возможным нивелирование влияния выявленных детерминант.

Ключевые слова: поведіння, девіація, девіантне поведіння, відхилення в поведінці, підлітки, схильність к девіантному поведінню, девіантне поведіння в підлітковому віці, виникнення девіантного поведіння, фактори девіантного поведіння.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства, що характеризуються інтенсифікацією стресогенності та підвищенням рівня психологічної напруги, дедалі частішими стають нормативні відхилення у поведінці певної частини населення України, а зокрема – у підлітків, які в силу своїх психофізіологічних особливостей чи не найбільше піддаються зазначеним негативним впливам. Посилення зазначених тенденцій зумовлене значною мірою тими духовними втратами у системі цінностей підростаючого покоління, яких завдають воєнний конфлікт та економічна нестабільність у країні. Це позбавляє людину того смислового стрижня, який уможливає адекватну оцінку існуючих соціальних норм, спрямовує на їх неухильне дотримання. У зв'язку з цим набувають актуальності дослідження стосовно девіантної поведінки, а особливо – її чинників. Посилення наукового інтересу до причин девіантної поведінки обумовлюється запитом суспільства щодо розробки та використання дієвих методів роботи з особами, схильними до поведінкових відхилень. Та незважаючи на досить широке висвітлення проблеми девіантної поведінки представниками різних наукових галузей, недостатнім є обсяг досліджень, у яких було б здійснено комплексний аналіз чинників, які зумовлюють поведінкові відхилення в підлітковому віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремлена ситуація зумовила зростання уваги дослідників до проблеми девіантної поведінки загалом і девіантної поведінки підлітків зокрема. У результаті наукових пошуків з'явилися праці, в яких висвітлюється сутність девіантної поведінки (В. Безпалько, О. Змановська, А. Капська, Ю. Клейберг, Р. Козубовський, Н. Максимова, С. Немченко, Т. Окушко, М. Фіцула) та особливості її прояву в підлітковому віці (С. Белічева, В. Ковальов, В. Кириченко, І. Козубовська, Т. Колесіна, О. Лазоренко, В. Оржеховська, І. Парфенович, Г. Пономаренко, Т. Федорченко). Предмет наукових досліджень становлять питання змісту та методів корекції і профілактики девіантної поведінки особистості (В. Афанасьєва, О. Вахрамєєва, К. Гербут, І. Данченко, Ф. Зиннуров, В. Кириченко, Т. Кондрашова, Г. Корчова, О. Лазаренко, С. Немченко, І. Парфанович, Г. Пономаренко, Д. Шамсутдінова, О. Шарапова). Усвідомлюючи складні соціальні наслідки девіантної поведінки (Н. Андрусишин, В. Лазаренко), вчені виявляють значний інтерес до пошуку можливостей її попередження (Н. Апетик), що зумовлює необхідність аналізу її чинників (Л. Дубина, Л. Кучерявенко, Л. Олійчук, Г. Федоришин, В.М. Філіпович).

Формулювання цілей статті. У даній статті ми ставимо за мету проаналізувати чинники схильності до девіантної поведінки представників однієї з найпроблемніших вікових груп – підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день не існує єдиної теорії девіантної поведінки, проте накопичені ґрунтовні знання з цього питання у різних наукових дисциплінах. Проведений аналіз наукового доробку в галузі психолого-педагогічних досліджень дає змогу виокремити декілька позицій до розуміння цього явища. Так, переважна більшість досліджень характеризують девіантну поведінку через «призму відхилень від соціальних норм і правил» (В. Кириченко) [3, с. 22] або ж як «наслідок духовних проблем, пов'язаних з внутрішньоособистісними конфліктами та неадекватним психічним захистом» (С. Немченко) [6, с. 60]. Розкриваючи сутність девіантної поведінки як соціально-психологічної проблеми В. Афанасьєва акцентує увагу на тому, що «людина не дотримується вимог соціальної норми, обирає відмінний від вимог норми варіант поведінки у тій чи іншій ситуації, що призводить до порушення міри взаємодії особистості та суспільства, групи та суспільства, особистості та групи» [1, с. 18]. При цьому багато науковців дотримуються думки, що це явище є системним і відображається у системі дій та вчинків людини (І. Данченко, Т. Окушко, І. Парфанович). Зокрема Т. Окушко характеризує девіантну поведінку як «систему або окремі дії та вчинки психічно здорової людини, які порушують загальноприйняті норми та правила поведінки, що склалися на відповідному етапі розвитку як результат несприятливого соціального становлення та певних порушень у процесах виховання, соціалізації, соціальної адаптації та самоствердження особистості підлітка» [7, с. 15]. Не заперечуючи попередніх тверджень І. Парфанович називає девіантну поведінку «системою негативних вчинків,

дій людини або групи, що не відповідає соціально прийнятним стандартам та характеризується як порушення встановлених у суспільстві моральних і правових норм» [9, с. 24]. Привертає інтерес і позиція, згідно з якою девіантна поведінка розуміється як стереотип, що виникає при взаємодії індивіда з соціальним середовищем (Л. Вейланде, М. Малькова). Таких поглядів дотримується Л. Вейланде, вважаючи девіантну поведінку «стереотипом, своєрідним «стилем життя», що тісно пов'язаний зі стійкими особистісними властивостями суб'єкта і є наслідком процесів соціалізації» [2, с. 17]. Тобто девіантною слід вважати таку поведінку, яка виявляється не одиничним випадком порушення людиною норм і правил, а постійним повторюванням одних і тих самих дій, що визначаються певними нормативними відхиленнями.

Ми вважаємо, що девіантною поведінкою є константні, системні, інтреріоризовані вчинки індивіда, що суперечать загально визнаним соціальним правилам та зразкам, обумовлені комплексом взаємопов'язаних соціальних, психологічних та педагогічних чинників, детерміновані внутрішніми протиріччями стосовно власних можливостей та суспільних вимог і призводить до порушення внутрішньої рівноваги людини. Тобто девіантна поведінка є аномальним, отже, негативним у соціальному сенсі явищем, що виявляється у таких її проявах, які суперечать загально визнаним соціальним і моральним нормам, правилам і зразкам. При цьому, як стверджують учені, зазначені прояви не виникають спонтанно – вони є обумовленими певними суб'єктивними чи об'єктивними чинниками або комплексом таких чинників, що призводить до порушення внутрішньої рівноваги людини. Актуальність наукових розвідок в напрямі виявлення чинників девіації, що сприяло б ефективності превентивних засобів відносно її попередження, зумовлена передусім вкрай серйозними відхиленнями в розвитку особистості та її взаємодії з навколишнім. Згідно з висновками Т. Райфшнайдер [10], у підлітковому віці вони виявляються у таких особистісних характеристиках девіантності, як високий рівень агресивності та тривожності, акцентуації характеру, неадекватність самооцінки, порушення процесу спілкування, низький рівень самоконтролю та відповідальності, також у низці поведінкових проявів: систематичних дисциплінарних порушеннях, брехні, афективних реакціях, деструктивних формах взаємодії з іншими тощо. Факт її виявлення саме в підлітковому віці зумовлений особливостями розвитку особистості на цьому етапі життя. Адже відомо, що підлітковий вік характеризується суперечністю внутрішньої позиції дитини. Шукаючи власне місце у житті та з'ясовуючи його сенс підлітки починають оцінювати себе й інших, визначати життєві цінності та розставляти пріоритетні акценти в оцінках людей, їхніх вчинках та відносин, у визначенні важливості соціальних інститутів сім'ї та освіти. Прагнучи бути дорослими підлітки ставлять завищені вимоги до себе, які нерідко не мають реальних підстав для реалізації. Це стає причиною порушення емоційного фону їхніх актуальних переживань, що поглиблює складну підліткову кризу, викликаючи негативізм, впертість, конфліктність, ігнорування заборон і, як наслідок, важковиховуваність. Останнє, як стверджує В. Оржеховська, суттєво позначається на поведінці підлітків, справляє значний вплив на виникнення девіацій [8, с. 45]. Водночас, на думку автора, існують й інші причини девіантної поведінки – як-от: соціальна незрілість та фізіологічні особливості організму, що формується, які виявляються у прагненні підлітка бути незалежним, випробувати нові відчуття. Внаслідок недостатньої здатності прогнозувати наслідки тієї чи іншої дії її позитивні установки, що реалізуються в допитливості, цікавості до багатьох сфер життєдіяльності людини, нерідко призводять до неочікуваних та неприємних для підлітків висновків щодо їхньої меншовартості, неспроможності бути повноцінним учасником «дорослих відносин» [8, с. 45]. При цьому, як цілком слушно зазначає дослідниця, поведінка дитини значною мірою формується під впливом сім'ї – першого і основного інституту соціалізації індивіда, його адаптації до умов суспільного життя [8, с. 46].

Отже, не викликає сумнівів те, що важковиховуваність – не єдиний фактор девіантної поведінки. Дотримуючись викладених поглядів, О. Лазаренко вважає причинами девіантної поведінки негативний вплив сім'ї, бездоглядність, недоліки навчально-виховної роботи, організації культурного дозвілля, несприятливе соціальне оточення, делінквентні зв'язки та контакти [4, с. 14]. Як переконаний дослідник, за наявності однієї чи низки цих обставин цілком можливим є відхилення від чинних у суспільстві регулятивів. Гострота таких відхилень посилюється в тих навчальних закладах, де педагоги не виявляють належного інтересу до умов життя та виховання дитини в сім'ї та не мають щодо цього достатньої інформації [4]. Варто погодитись з автором, що ігнорування з боку педагогів цих обставин може призвести до втрати інтересу підлітка до навчання, переорієнтації його уподобань і потреб на інші, нерідко аномальні види діяльності, взаємин, ставлення до оточення. Водночас викликає неабиякий інтерес думка стосовно «осучаснення» чинників поведінкових аномалій. Так, не відкидаючи важливого впливу сім'ї на становлення внутрішньої позиції підлітка Т. Федорченко виокремлює причини девіантної поведінки, пов'язані з відносно новими для українського суспільства явищами, як вживання учнями психоактивних речовин, що призводить до погіршення стану здоров'я школярів негативний вплив засобів масової комунікації та Інтернету, поширення дитячої бездоглядності та безпритульності, помітне збільшення випадків жорстокого поводження з дітьми. Безсумнівно, що на тлі недостатнього розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми, відсутності в державі ефективної превентивної політики, суперечливості та неузгодженості її в законодавстві, відсутності ювенальної юстиції та недоліки, що мають місце у виховному процесі сім'ї й загальноосвітніх навчальних закладів, відбувається значне посилення негативного впливу на підлітків з боку асоціальних груп однолітків, формується соціально недосконала підліткова субкультура, що й призводить до виникнення та поширення девіантної поведінки у підлітковому середовищі [11, с. 68-69].

На підставі наведених трактувань можна стверджувати, що недоліки сімейного виховання є одними з ключових, але не єдиними детермінантами виникнення девіантної поведінки у підлітковому віці. Варто

зауважити, що поведінкові порушення можуть бути викликані тими процесами, що відбуваються у соціальному оточенні підлітка загалом, залежати від того, які соціальні групи та особистості стають для підлітка референтними і чи виявляє навчальний заклад спроможність здійснювати ефективне виховання підлітків, вплинути на формування в них просоціальних ціннісних орієнтацій, презентувати адекватні моделі поведінки. У цьому контексті викликають інтерес пропозиція С. Немченко, згідно з якою до суттєвих факторів, які впливають на поведінку індивіда належать такі зовнішні соціальні умови, як «суспільні процеси (мода, традиції, державна політика, вплив засобів масової інформації), соціальні групи (соціальний статус, субкультура), мікросоціальне середовище (рівень та стиль життя, психологічний клімат, характер взаємовідносин у родині, стиль сімейного виховання)» [6, с. 55]. Разом з тим не варто ігнорувати значення для побудови певної якості поведінки й низки суб'єктивних причин. Так, не викликає сумнівів твердження Н. Максимової про те, що важливими чинниками девіантної поведінки може бути генетична схильність дитини, народженої батьками з адитивною поведінкою, що наприклад, суттєво знижує рівень опору щодо вживання психоактивних речовин [5]. Відповідно до зауважень В. Кириченко, Т. Моффет, О. Шарапової, виникає необхідність комплексного аналізу чинників девіантної поведінки, який ґрунтується на дослідженні впливу як зовнішніх, об'єктивних чинників її виникнення (сімейне виховання, соціальні взаємини, робота навчальних закладів), так і внутрішніх, суб'єктивних факторів, пов'язаних з особливостями нервової системи підлітків, специфікою процесів забезпечення її врівноваженості та витривалості. Так, наприклад, з погляду О. Шарапової, відхилення у поведінці криються як у дефектах суспільного розвитку та функціонуванні виховних інститутів, так і викликаних цими недоліками особистісних станах дитини. Тому, за її переконанням, основна причина поведінкових відхилень полягає у «виникненні напруженості індивіда, що з'являється через перевантаженість негативними емоціями, розшарування суспільства, недоліки виховання та неузгодженість виховних впливів» [12, с. 35-36]. Викладену думку доповнює висновок В. Кириченко, яка вважає необхідним здійснювати аналіз досліджуваної проблеми на основі сполучення біологічного, психологічного та соціального факторів. Їх сутність, на думку дослідниці, полягає в тому, що:

- біологічний фактор «виражається у фізіологічних особливостях розвитку особистості на певних етапах онтогенезу»;
- психологічний фактор «характеризується особливостями темпераменту, акцентуаціями характеру, що зумовлюють підвищену навіюваність, швидке засвоєння асоціальних установок, схильність до уникнення складних ситуацій»;
- соціальний фактор «проявляється у взаємодії підлітка із найближчим соціальним оточенням» [3, с. 20-21].

Проаналізовані підходи можуть бути підставою для виокремлення таких чинників девіантної поведінки підлітків, як:

1. Суб'єктивні (внутрішні), пов'язані з особливостями розвитку підлітка:

– *генетичні*, пов'язані з успадкованими проблемами фізіологічного розвитку індивіда, спричиненими зокрема проблемами внутрішньоутробного розвитку, шкідливими звичками батьків під час пренатального розвитку дітей;

– *психологічні*, що виявляються в особливостях психічного розвитку особистості (темпераменту, характеру, інтелектуальної, емоційної, ціннісно-мотиваційної сфер) і зумовлюють готовність до навіюваності, виявлення дратівливості, негативізму, агресивності та інших негативних установок;

2. Об'єктивні (зовнішні), що спонукають до порушень у процесі соціалізації особистості підлітка: формування спотворених уявлень, поглядів і переконань стосовно добра і зла, правди і кривди, честі і безчестя, виникнення неадекватної самооцінки та оцінки інших людей і явищ, асоціальних установок щодо взаємодії з оточенням:

– *мікросоціальні чинники*, породжені близьким соціальним оточенням (недоліками сімейного виховання, освітньо-виховного середовища та здійснюваних ним впливів у навчально-виховних і позашкільних закладах, спотворенням змісту соціальної спрямованості референтних для підлітків груп і особистостей);

– *макросоціальні чинники*, спродуковані соціальним середовищем на рівні суспільства та його інститутів (недосконалістю державної соціально-економічної політики та загальнодержавних превентивних заходів, зниженням рівня життя, ігноруванням численних культурних традицій та цінностей, негативним впливом засобів масової інформації та мережевих технологій, дефектів у формуванні підліткової субкультури, певних тенденцій щодо порушення канонів краси й естетичності у моді).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На наш погляд, аналіз чинників девіантної поведінки підлітків є тим найпершим необхідним кроком, який уможливує нівелювання негативного впливу бодай окремих з них і попередження на цій основі багатьох поведінкових відхилень. Знання причин можливих девіацій дає змогу педагогам, практичним психологам, соціальним працівникам краще підготуватись до роботи з цією категорією осіб, обрати дієві методи, форми засоби комплексної роботи з подолання зазначених недоліків особистісного розвитку на одному з найскладніших його етапів. У зв'язку з цим перспективними бачимо дослідження проблеми девіантної поведінки в напрямі з'ясування ефективних шляхів підготовки майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / В. В. Афанасьєва ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». – Луганськ, 2011. – 23 с.
2. Венланде Л. В.-В. Підготовка студентів університету до роботи з підлітками девіантної поведінки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В.-В. Венланде ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2005. – 252 с.
3. Кириченко В. І. Профілактика девіантної поведінки старшокласників у діяльності учнівського самоврядування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / В. І. Кириченко ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2012. – 282 с.
4. Лазаренко О. О. Профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності органів внутрішніх справ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / О. О. Лазаренко ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2012. – 224 с.
5. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. / Н. Ю. Максимова – Київ : ВПУ «Київ. ун-т», 2002. – 308 с.
6. Немченко С. Г. Педагогічна корекція девіантної поведінки старшокласників загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С. Г. Немченко ; Бердян. держ. пед. ун-т. – Бердянськ, 2006. – 289 с.
7. Окушко Т. К. Соціально-педагогічні умови корекції девіантної поведінки підлітків у позашкільних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Т. К. Окушко ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2009. – 240 с.
8. Оржеховська В. М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. М. Оржеховська ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 1996. – 440 с.
9. Парфанович І. І. Теоретико-методичні засади профілактики девіантної поведінки дівчат загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / І. І. Парфанович ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2014. – 548 с.
10. Райфшнайдер Т. Ю. Психологическая поддержка подростков с девиантным поведением : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. Ю. Райфшнайдер ; НГОУ «Моск. психолого.-соц. ин-т». – М., 2008. – 151 с.
11. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія / Т. Є. Федорченко ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Черкаси : ЧП Чабаненко Ю. А., 2009. – 358 с.
12. Шарапова О. В. Педагогічні умови комплексної корекції девіантної поведінки молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. В. Шарапова ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2003. – 203 с.

References

1. Afanas'jeva V. V. Social'no-pedagogichna profilaktyka deviantnoi' povedinky pidlitkiv u dijalnosti zagal'noosvitn'oi' shkoly : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / V. V. Afanas'jeva ; Derzh. zakl. «Lugan. nac. un-t im. T. Shevchenka». – Lugans'k, 2011. – 23 s.
2. Vjenlandje L. V.-V. Pidgotovka studentiv universytetu do roboty z pidlitkamy deviantnoi' povedinky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / L. V.-V. Vjenlandje ; Odes. nac. un-t im. I. I. Mechnykova. – Odesa, 2005. – 252 s.
3. Kyrychenko V. I. Profilaktyka deviantnoi' povedinky starshoklasnykiv u dijalnosti uchniv'skogo samovrjaduvannja : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / V. I. Kyrychenko ; In-t problem vyhovannja NAPN Ukraïny. – Kyi'v, 2012. – 282 s.
4. Lazarenko O. O. Profilaktyka deviantnoi' povedinky pidlitkiv u dijalnosti organiv vnutrishnih sprav : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / O. O. Lazarenko ; In-t problem vyhovannja NAPN Ukraïny. – Kyi'v, 2012. – 224 s.
5. Maksymova N. Ju. Psychologija adyktivnoi' povedinky : navch. posib. / N. Ju. Maksymova – Kyi'v : VPU «Kyïv. un-t», 2002. – 308 s.
6. Nemchenko S. G. Pedagogichna korekcija deviantnoi' povedinky starshoklasnykiv zagal'noosvitn'oi' shkoly : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / S. G. Nemchenko ; Berdjan. derzh. ped. un-t. – Berdjans'k, 2006. – 289 s.
7. Okushko T. K. Social'no-pedagogichni umovy korekcii' deviantnoi' povedinky pidlitkiv u pozashkil'nyh navchal'nyh zakladah : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / T. K. Okushko ; In-t problem vyhovannja APN Ukraïny. – Kyi'v, 2009. – 240 s.
8. Orzhehov'ska V. M. Social'no-pedagogichni osnovy profilaktyky pravoporushen' vazhkovykhovuvanyh uchniv : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / V. M. Orzhehov'ska ; In-t pedagogiky APN Ukraïny. – Kyi'v, 1996. – 440 s.
9. Parfanovych I. I. Teoretyko-metodychni zasady profilaktyky deviantnoi' povedinky divchat zagal'noosvitn'oi' shkoly : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.05 / I. I. Parfanovych ; Ternop. nac. ped. un-t im. V. Gnatjuka. – Ternopil', 2014. – 548 s.
10. Rajfshnajder T. Ju. Psihologicheskaja podderzhka podrostkov s deviantnym povedeniem : dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / T. Ju. Rajfshnajder ; NGOU «Mosk. psihologo.-soc. in-t». – M., 2008. – 151 s.

11. Fedorchenko T. Je. Profilaktyka deviantnoi' povedinky shkoljariv v umovah sociokul'turnogo seredovyshha: social'no-pedagogichnyj aspekt : monografija / T. Je. Fedorchenko ; In-t problem vyhovannja APN Ukrai'ny. – Cherkasy : ChP Chabanenko Ju. A., 2009. – 358 c.
12. Sharapova O. V. Pedagogichni umovy kompleksnoi' korekcii' deviantnoi' povedinky molodshyh shkoljariv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / O. V. Sharapova ; In-t problem vyhovannja APN Ukrai'ny. – Kyi'v, 2003. – 203 s.

Lutsyk H.O. FACTORS OF PREDISPOSITION OF TEENAGERS TO DEVIANT BEHAVIOUR

Under current conditions of the society development, which are characterized by intensification of stressfulness and rising of the psychological stress level, the deviations in behaviour of the certain part of the population of Ukraine are becoming more frequent, especially among teenagers, who, due to their psychophysiological features, are affected by the negative influences mentioned above perhaps the most. Deviant behaviour is an abnormal and, respectively, a negative phenomenon from a social point of view, which appears in displays that contradict to the generally accepted social and moral standards, regulations and models. The fact of it being revealed in teenage particularly, is caused by the peculiarities of the development of the personality on this very stage of life, as it is known, that teenage is characterized by contradictions in the inner position of a child. Searching for their own place in life and founding out its meaning the teenagers begin to evaluate themselves and the others; to define their priorities in life; to highlight the key points in evaluation of other people, their actions and relationships, so as in defining the value of social institutions of family and education.

In the article we distinguish two groups of the factors of the deviant behaviour of the teenagers:

– subjective (internal), which are connected with the peculiarities of the teenager development: genetic (inherited problems of physiological development) and psychological (temperament, character, features of intellectual, emotional and value-motivational spheres);

– objective (external), which cause the violations in the process of socialization of the teenager: micro-community factors, generated by the closest social environment, and macro-community factors, generated by social environment on the level of society and its institutions.

Key words: *behaviour, deviation, deviant behaviour, deviations in behaviour, teenagers, predisposition to deviant behaviour, deviant behaviour in teenage, factors of deviant behaviour, emergence of deviant behaviour.*

УДК 159.9:616.1

Л.І. МАГДИСЮК

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ОСІБ З СЕРЦЕВО-СУДИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Стаття присвячена аналізу якості життя осіб пізньої зрілості з серцево-судинними захворюваннями. Вказано параметри якості життя осіб пізньої зрілості з серцево-судинними захворюваннями: задоволеність життям, відпочинок, щоденний режим, інтелектуальна і соціальна діяльність, сприйняття загального здоров'я, симптомів основного і супутніх захворювань, економічне становище, добробут, житлові умови. Запропоновано один із засобів боротьби з серцево-судинними захворюваннями це зміна мислення, направленості думок, основою яких є переживання, відчуття людини; фізичні тренування зміцнюють серцевий м'яз, судинну систему, також розвивають скелетну мускулатуру, систему дихання, що значно полегшує роботу апарату кровообігу.

Ключові слова: *здоров'я, якість життя, особистість, пізня зрілість, серцево-судинні захворювання, населення, психологічні особливості, психічне здоров'я, психологічне благополуччя.*

Статья посвящена анализу качества жизни людей поздней зрелости с сердечно-сосудистыми заболеваниями. Указаны параметры качества жизни лиц поздней зрелости с сердечно-сосудистыми заболеваниями: удовлетворенность жизнью, отдых, ежедневный режим, интеллектуальная и социальная деятельность, восприятие общего здоровья, симптомов основного и сопутствующих заболеваний, экономическое положение, благосостояние, жилищные условия. Предложен один из способов борьбы с сердечно-сосудистыми заболеваниями является изменение мышления, направленности мыслей, основой которых являются переживания, чувства человека; физические тренировки укрепляют сердечную мышцу, сосудистую систему, также развивают скелетную мускулатуру, систему дыхания, что значительно облегчает работу аппарата кровообращения.

Ключевые слова: *здоровье, качество жизни, личность, поздняя зрелость, сердечно-сосудистые заболевания, население, психологические особенности, психическое здоровье, психологическое благополучие.*

Постановка проблеми. *Зі зростаючим рівнем чисельності людей із захворюваннями серцево-судинної системи підвищеної уваги потребують питання вивчення якості їхнього життя, психологічні особливості якого здійснюють вплив на фізіологічний стан організму. З позиції трактування якості життя розуміється сутність існування осіб як процес, який спрямований на збереження і розвиток людства у все більш розширених межах*

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентнісного підходу в контексті європейського простору вищої освіти.....	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості.....	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО.....	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар.....	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу.....	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіодів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Мухалчук Н. О., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда.....	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості.....	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підгрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шаповал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86   **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017